

Nederlandse hervormde kerk verliest veel aanhang

Een generatievast geloof

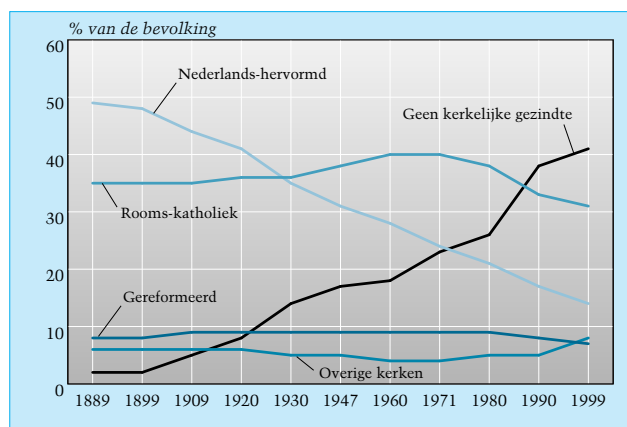
Rond 1900 behoorde vrijwel iedereen in ons land tot een kerkelijke gezindte. Op dit moment noemt 40 procent van de bevolking zich niet kerkelijk. Met name de Nederlandse hervormde kerk heeft veel van haar aanhang verloren.

De Amsterdamse predikant Abraham Kuiper had in de jaren tachtig van de negentiende eeuw nog resoluut afgestuurd op een breuk met het hervormde kerkverband vanwege de veel te vrijzinnige koers van de hervormde kerk. In een serie lezingen van zijn hand, later gebundeld als het *Tractaat van de Reformatie der Kerken* (1883), bereidde hij de kerkleden voor op een confrontatie met de kerkbesturen. De Amsterdamse kerkenraad nam een voorschot op een mogelijke breuk en wijzigde de reglementen zo dat zij toch zou kunnen beschikken over de kerkgebouwen in het geval zij zou worden afgezet. Dat laatste gebeurde inderdaad. De rechter verbood Kuiper en zijn medestanders evenwel de toegang tot het kerkgebouw. Kuiper forceerde de deur van de consistoriekamer van de Nieuwe Kerk door er een paneel uit te zagen. Het voorval staat bekend als de Amsterdamse Beroerte.

Overgang naar andere gezindten

Vanaf de afscheiding van de hervormde kerk in 1834 liep het aandeel gereformeerden geleidelijk op tot 4 procent van de bevolking. Na de Doleantie van 1886 verdubbelde het aandeel snel: in 1889 was 8 procent van de bevolking gereformeerd. Dat aandeel is in een eeuw weinig veranderd. De overgang naar andere gezindten vindt in het algemeen plaats tussen verwante protestants-christelijke stromingen. Ook naar de vrijzinnige kant van het palet der kerkgenootschappen is overgang geweest. Zo is het aandeel van de remonstranten tussen 1869 en 1909 verdrievoudigd.

Kerkelijke gezindten

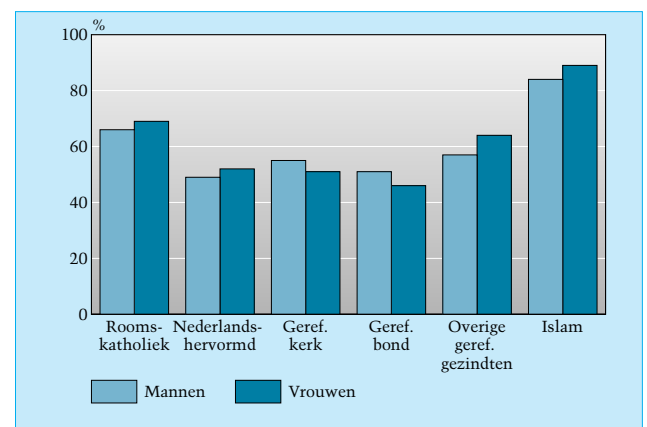

Uit de hervormde kerk stapte van de tussen 1945 en 1979 geboren generaties een vrij klein aandeel over: bij elkaar tien procent. Dat blijkt uit cijfers uit het Onderzoek Gezinsvorming 1998. De grootste overgang is van de gereformeerde bond (een stroming binnen de Nederlandse hervormde kerk) naar de Nederlandse hervormde kerk: tien procent van de in die periode geboren kinderen van gereformeerde bondsleden; ruim tien procent is naar andere gezindten dan de hervormde kerk overgegaan. Van de orthodox-gereformeerden stappen relatief ook veel mensen over naar een andere kerkelijke gezindte, voornamelijk naar andere protestantse groeperingen, zoals de Nederlandse hervormde kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland of de gereformeerde bond.

Ontkerkelijking

Het aandeel kinderen dat niet meer de gezindte van de ouders aanhangt en ook geen ander geloof verschilt per kerkelijke gezindte. Het blijkt dat islamitische kinderen hun geloof het meest trouw blijven: 84 tot 89 procent van de kinderen van een islamitische vader rekt zich in 1998 tot de islamieten, 8 tot 13 procent behoort niet meer tot het islamitisch geloof. Bij de andere kerkelijke groepen is dit verband minder sterk. Twee van de drie kinderen van katholieken huize noemen zich in 1998 katholiek. Voor de hervormde en de gereformeerde gezindten heeft ongeveer de helft van de kinderen het geloof van de vader. Kinderen van hervormden zijn het minst vast in het geloof: 38 tot 42 procent van de kinderen gelooft in 1998 niet meer. Bij de orthodox-gereformeerden is de ontkerkelijking gering.

Trouw aan vaders kerkelijke gezindte

Kerksheid

Bij de trouw aan de gezindte van het ouderlijk huis en het kerkbezoek speelt de kerksheid van de vader een belangrijke rol. Over het algemeen geldt: hoe frequenter de kerkgang, hoe geringer de ontkerkelijking.

Twee van de drie kinderen met een wekelijks kerkende gereformeerde vader zijn in 1998 zelf gereformeerd, 22 procent van deze kinderen is nu onkerkelijk. Van de kinderen van wie de vader zelden of nooit naar de kerk ging, is in 1998 60 procent onkerkelijk. De kerksheid is bij de meeste kinderen lager dan van hun vader tijdens de jaren in het ouderlijk huis. De helft van de gereformeerd gebleven kinderen van wekelijks kerkbezoekende vaders kerkt zelf ook wekelijks. Omgekeerd zijn weinig kinderen kerkser dan hun vaders.

Bij de Nederlands-hervormden is het beeld vergelijkbaar: de ontkerkelijking is minder naarmate de kerksheid van de vader in het ouderlijk huis groter was. De ontkerkelijking is bij de hervormden groter dan bij de gereformeerden en ook het kerkbe-

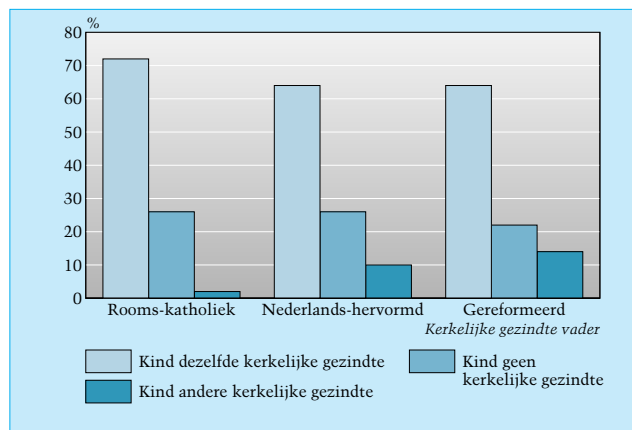
zoek van de hervormd gebleven kinderen is meer teruggelopen dan van de gereformeerd gebleven kinderen: een op de drie hervormde kinderen van wekelijks kerkende hervormde vaders gaat zelf wekelijks naar de kerk.

Wekelijks kerkende vaders

Katholieken zijn het meest generatievast in hun geloof. Meer dan 70 procent van de kinderen van wekelijks kerkende katholieke vaders noemt zich in 1998 katholiek. Iets meer dan de helft van de kinderen van vaders die zelden of nooit naar de kerk gingen, is in 1998 nog katholiek. Wel is bij de katholiek gebleven kinderen de kerksheid sterker afgenomen dan bij de gereformeerde en hervormden kinderen. Van de vaders die één keer per week of vaker naar de kerk gingen gaat van de kinderen nog maar 4 procent vrij frequent naar de kerk. ◀

Wijnand Advokaat en Arie de Graaf

Kerkgang vader één keer per week

Onderzoek Gezinsvorming 1998

De cijfers zijn afkomstig uit het Onderzoek Gezinsvorming 1998. Aan zowel mannen als vrouwen geboren in de periode 1945–1979 zijn vragen gesteld over de kerkelijke gezindte en het kerkbezoek in 1998. Voorts is gevraagd wat de kerkelijke gezindte en kerkbezoek was van de vader tijdens de jeugd van de respondent.

Ontkerkelijking heeft betrekking op het verlaten van een kerkgenootschap door zich niet meer aangetrokken te voelen tot een gezindte of levensbeschouwelijke groepering. Kinderen kunnen ook iets anders zijn gaan geloven als zij volwassen zijn. Bij een huwelijk bijvoorbeeld kan de vrouw de kerkelijke gezindte van haar man hebben overgenomen.